

Альтернативна історія завжди слугуватиме захопливим полем для уявних експериментів, на кшталт того, а що трапилося б, якби свого часу Римська імперія не зникла, а продовжила своє існування, або ж європейці запізналися з відкриттям Америки? Хід історії тоді б змінився радикальним чином, а світу, яким ми знаємо його тепер, ніколи б не існувало. Саме таким загрозам втручання у хід історії протистоїть Патруль часу – могутня організація, яка діє скрізь і завжди, у всіх часах усіх мислимих епох.

Цикл оповідань «Патруль часу», присвячений часовим та історичним парадоксам, а також надзвичайно складній, але й страшенно захопливій службі його працівників, яким, окрім неймовірних пригод у всіх епохах, інколи доводиться поставати перед доволі складними й незвичними морально-етичними дилемами, а також робити доволі непростий і болючий вибір, рятуючи нашу реальність від колапсу.

Редактор
Леся Пішко

Відповідальний редактор
Олексій Жупанський

*Цей текст захищений Законом України
«Про авторське право і суміжні права».
Виключне право на видання цього тексту належить
Видавництву Жупанського.
Будь-яке цитування тексту, його відтворення
чи публікація можливі лише з дозволу видавництва.*

Перекладено за виданням:
‘Time Patrol’ by Poul Anderson, Baen;
New Ed Edition, 2006

© Poul William Anderson
© Видавництво Жупанського;
О. Лесько, переклад;
О. Баратинська, художнє оформлення, 2020.

ПАТРУЛЬ ЧАСУ

1

*«ЗАПРОШУЄМО на високоопл. роботу, пов'яз. із
закорд. подорожами. Вік 21–40, бажано неодр., з досв. у
військ. або техн. сфері, хороші фіз. дані. «Енджиніринг
Стадіз Компані», Сх. 45-та вулиця, б. 305.9–12, 14–18».*

— Робота, бачте, дещо незвична, — сказав містер Гордон. — І доволі конфіденційна. Сподіваюся, ви вмієте зберігати таємниці?

— Зазвичай, умію, — відповів Менс Еверард. — Залежить, звісно, які таємниці.

Містер Гордон усміхнувся. Це був дивний усміх: стиснуті губи чоловіка ледь-ледь вигнулися — нічого схожого Еверард не бачив раніше. Представник компанії вільно говорив розмовною американською англійською і був одягнений у непоказний діловий костюм, та щось виказувало в ньому іноземця, щось окрім смаглявого безбородого обличчя й незвичного поєднання монголоїдних очей з тонким європеїдним носом. Але от що саме — важко було визначити.

— Ми не шпигуни, якщо ви подумали про це, — промовив чоловік.

Еверард вишкірився.

— Даруйте. Тільки не подумайте, будь ласка, що я підхопив ту саму істерію, як і всі решта в цій країні. Я взагалі ніколи не мав доступу до таємної інформації. Але у вашому оголошенні згадано про виїзди за кордон, а зважаючи на нинішню ситуацію, я не хотів би втратити свого паспорта, розумієте?

Менс Еверард був високий, плечистий чоловік з дещо обвітреним лицем і підстриженим коротко, на армійський лад, каштановим волоссям. Перед Менсом лежали його документи: сві-

доцтво про демобілізацію і довідки про роботу інженером-механіком у кількох місцях. Містер Гордон заледве на них поглянув.

Умеблювання кабінету було звичне: робочий стіл, кілька стільців, картотечна шафка, двері, що вели до задньої кімнати. Вікно з шостого поверху виходило на гуркітливу нью-йоркську вулицю.

— У вас незалежний характер, — сказав містер Гордон, що сидів за столом. — Мені це подобається. Багато з тих, хто приходить сюди, плазують так, наче будуть вдячні навіть за копняка під зад. Звісно, з вашим досвідом становище для вас не безнадійне. Ви ще можете отримати роботу, пристосувавшись до... е-е... нових вимог ринку праці — здається, так тепер кажуть?

— Мене зацікавило ваше оголошення, — мовив Еверард. — Як бачите, я вже працював за кордоном і залюбки поподорожував би знову. Але, по правді сказати, я досі не маю ані найменшої гадки, чим саме займається ваша фірма.

— Ми працюємо багато над чим, — відказав чоловік. — Отже... ви воювали. У Франції та Німеччині.

Еверард здивовано закліпав очима: документи містили списки його військових відзнак, але він ладен був заприсягтися, що містер Гордон не встиг їх прочитати.

— Гм... чи не могли б ви міцніше стиснути головки на більцях вашого крісла? Дякую. А тепер прошу сказати, як ви відреагуєте, якщо вам загрожуватиме небезпека?

— Слухайте-но... — наїжачився Еверард.

Містер Гордон позирнув на якийсь прилад, що лежав на столі. На вигляд — звичайна коробочка з двома шкалами й стрілкою.

— Не зважайте. Як ви ставитеся до інтернаціоналізму?

— Що?

— Комунізму? Фашизму? Жінок? Чого прагнете в житті?.. Це все. Відповідати не треба.

— Що це в біса було? — визвірився Еверард.

— Маленький психологічний тест. Не переймайтеся. Ваші погляди цікавлять мене лише тією мірою, якою відображають основну емоційну орієнтацію. — Містер Гордон відхилився на спинку крісла, сплївши пальці перед собою. — Наразі результати обнадійливі. Перейдімо, однак, до суті справи. Як я вже вам казав, наша робота цілком таємна. Ми... е-е... зібralися заскочити зненацька наших конкурентів, — він посміхнувся. — Якщо хочете, можете повідомити ФБР про цю розмову. Нас уже перевіряли

й переконалися, що ми чисті. Ви побачите, що ми справді провадимо фінансові операції та інженерні дослідження по всьому світу. Але є ще один напрям нашої роботи, і саме для нього ми шукаємо людей. Я заплачу вам сотню доларів, якщо ви погодитеся, щоб вас зараз протестували в сусідній кімнаті. Це триватиме години три. Не пройдете тестування — на цьому все й закінчиться. Якщо ж пройдете — ми підписуємо з вами контракт, розповідаємо деталі роботи й починаємо вас навчати. Як вам таке?

Еверард вагався. У нього було враження, що його кваплять. За цією компанією стояло щось більше, ніж простий кабінет і люб'язний іноземець. Та все ж...

Вирішено.

— Я підпишу контракт лише після того, як ви розповісте мені, про що йдеться.

— Як скажете, — стеноу плечима містер Гордон. — Нехай буде так. Тести покажуть, підходите ви до цієї роботи чи ні. Ми застосовуємо деякі доволі передові технології.

Принаймні це була цілковита правда. Еверард трохи знався на методах сучасної психології: енцефалографах, асоціативних тестах, багатопрофільних опитувальниках особистості. Проте серед накритих чохлами приладів, що гули й блимали довкола нього, не було нічого знайомого. Запитання, якими засипав його асистент — білошкірий, зовсім безволосий чоловік невизначеного віку, із сильним акцентом і безвиразним обличчям, — здавалися геть недоречними. І що це за металевий шолом, який Менс мав надіти собі на голову? Куди від нього йдуть усі ці дроти?

Еверард потай кидав погляди на шкали приладів, але таких цифр і літер він ще ніколи не бачив. Вони не були ні англійськими, ні французькими, ні російськими, ні грецькими, ні китайськими. Не існувало таких символів у 1954 році нашої ери. Мабуть, уже тоді він почав про щось здогадуватися.

Що далі тривало тестування, то сильніше його опановувало дивне відчуття: немовби він заново пізнавав себе. Менсон Емерт Еверард, тридцять років, колишній лейтенант інженерних військ США; досвід роботи в проектуванні й виробництві, працював у Америці, Швеції, на Аравійському півострові; досі не одружений, хоча дедалі більше заздрить своїм одруженим друзям; дівчини немає, близьких стосунків ні з ким не підтримує; трохи бібліофіл; затятий гравець у покер; захоплюється яхтами, конями і рушницями; під час відпусток любить ходити в походи й ри-

балити. Звісно, він знав усе це й раніше, але тільки як окремі, не поєднані між собою факти. І тепер йому було дуже дивно раптом відчутти себе єдиним цілим, усвідомити, що кожна риса є невіддільним елементом його особистості.

Еверард вийшов з кімнати знесилений і мокрий від поту. Містер Гордон пригостив його цигаркою і взявся швидко переглядати зашифровані результати тестів, які дав йому асистент. Час від часу він бурмотів поодинокі фрази на кшталт: «...Кортикальний Зет-20... тут оцінка недиференційована... психічна реакція на антитоксин... слабе місце в центральній координаті...» Він говорив тепер із наспівним акцентом — такої вимови голосних Еверардові ніколи не траплялося чути, попри свій чималий досвід спілкування з людьми, що калічили англійську мову на всілякі лади.

Минуло пів години, перш ніж містер Гордон нарешті підвів голову. Еверардові, дещо роздратованому таким нетактовним поводженням, уже почав був уриватися терпець, але цікавість усе ж змусила його сидіти мовчки. Містер Гордон, широко всміхнувшись, зблиснув неправдоподібно білими зубами й задоволено мовив:

— Ну, нарешті! Уявіть лишень: мені довелося відкинути вже двадцять чотири кандидатури. Але ви нам підходите. Точно підходите.

— Підхожу для чого? — Еверард подався вперед, відчуваючи, як у нього закалатало серце.

— Для Патруля. Щось на кшталт поліції.

— Он як? І де ж я буду патрулювати?

— Будь-де. І будь-коли. Приготуйтеся: те, що ви зараз почуєте, може вас приголомшити. Бачите, наша компанія, хоч діяльність її цілком законна, є лише прикриттям і джерелом прибутків. Справжня наша робота полягає в патрулюванні часу.

2

Академія розміщувалася на американському Заході часів олігоцену, теплої епохи лісів і зелених лук, коли миршаві предки людини втікали з дороги гігантських ссавців. Академію було збудовано тисячу років тому, і проіснувати вона мала ще з пів мільйона років — достатньо, щоб навчити стільки патрульних, скільки потрібно. Потім її ретельно знищують, так, щоб не лишилося жодного сліду. Пізніше настане доба льодовиків, з'являться люди, які

19352 року нашої ери (або ж 7841 року від Моренніанської Перемоги) винайдуть спосіб подорожувати крізь час і повернуться до олігоцену, щоб заснувати Академію.

Це був комплекс невисоких довгих будівель з плавними обрисами й мінливим забарвленням, що простягнувся на траві посеред велетенських прадавніх дерев. За будинками лісисті пагорби спускалися до великої річки з брунатними водами, і вночі звідти іноді долинали ревіння бронтотерія або далеке гарчання шаблезубого тигра.

Відчуваючи, що йому пересохло в горлі, Еверард вийшов із часового шатла — великої металеві шафи без жодних прикметних ознак. Він почувався так само, як першого дня в армії дванадцять років тому (або ж за п'ятнадцять-двадцять мільйонів років у майбутньому — залежить, як рахувати): самотній, безпомічний і з відчайдушним бажанням відшукати спосіб повернутися додому, при цьому не осоромившись. З інших шатлів також виходили люди, загалом п'ятдесят з гаком молодих чоловіків і жінок, але це Еверарда не надто заспокоїло. Помалу новобранці зійшлися до купи. Ніяковіючи, вони спершу не наважувалися розмовляти, лише стояли й роздивлялися одне одного. Еверард розгледів на одному з чоловіків старомодний комір і котлок часів президентства Гувера; стилі одягу й зачіски доходили до 1954 року й, перейшовши його, рухалися далі. Звідки, наприклад, прибула он та дівчина в обліплених переливчастих штанцях, із зеленою помадою на губах і жовтим волоссям, що химерно кучерявилось? Ні... не звідки — з якого часу?

Біля Еверарда стояв чоловік років двадцяти п'яти, вочевидь англієць, зважаючи на поношений твідовий костюм і худе видо-вжене обличчя. Витончені манери чоловіка, здавалося, приховували тяжкий смуток.

— Привіт! — мовив Еверард. — Познайомимось?

Він назвав своє ім'я і звідки прибув.

— Чарльз Вітком, Лондон, 1947 рік, — нерішуче відрекомендувався чоловік. — Нещодавно демобілізували з Королівських ВПС, ось я й подумав, що це непогана можливість. Однак тепер я вже в цьому не впевнений.

— Авжеж, можливість видається непоганою, — відказав Еверард, маючи на увазі платню. П'ятнадцять тисяч на рік, і це лише для початку! Хоча незрозуміло, як вони тут рахують роки. Мабуть, відповідно до індивідуального відчуття часу.

До новачків підійшов стрункий молодий чоловік в обтіслому сірому однострої й темно-синьому плащі, який, здавалося, мерехтів так, наче його було вишито зорями. Приязно усміхаючись, чоловік промовив без будь-якого акценту:

— Привіт усім! Ласкаво просимо до Академії! Думаю, всі розмовляють англійською?

Еверард зауважив серед присутніх новобранця в пошарпаному німецькому однострої, індійця і ще кількох, ймовірно, іноземців.

— У такому разі ми користуватимемося англійською, доки ви не навчитеся темпоральної мови. — Чоловік стояв у невимушеній позі, узявши руками в боки. — Мене звати Дард Келм. Я народився в — одну хвилю, треба порахувати — в 9573 році за християнським літочисленням, але спеціалізуюся на вашому періоді. Періоді, який, до слова, охоплює роки з 1850-го до 2000-го, хоча всі ви тут з часового відтинку десь посередині. Коли б у вас щось пішло не так, вважайте мене своєю особистою Стіною плачу. Тут усе працює інакше, ніж ви собі, мабуть, уявляли. Ми не готуємо наших випускників конвеєром, тож суворой шкільної чи армійської дисципліни від вас не вимагатимуть. Кожен із вас здобуде як загальний, так і індивідуальний вишкіл. Також ми не каратимемо вас за неуспіхи в навчанні, адже завдяки попередньому тестуванню ми впевнені, що їх не буде. Навіть більше: тести також показали низьку ймовірність вашої невдачі на майбутній роботі. За мірками ваших суспільств, кожен із вас досягнув високого рівня зрілості. Проте ваші здібності неоднакові, а тому, щоб забезпечити кожному максимальний розвиток, з вами будуть працювати індивідуально. Тут немає жодних особливих правил поведінки, окрім звичайної ввічливості. Ви матимете можливість не тільки навчатися, а й відпочивати. Ми ніколи не вимагатимемо від вас більшого, ніж ви можете дати. Додам, що навіть поблизу є цілком непогані місця для полювання й риболовлі, а якщо відлетіти на кількасот миль звідси — просто фантастичні. А тепер, якщо у вас немає запитань, прошу за мною. Я покажу, де ви будете мешкати.

Дард Келм продемонстрував їм технічне облаштування типової кімнати — таке, якого належало б очікувати в році, скажімо, двотисячному: зручні меблі, які можна було легко підлаштувати під свій смак, мінібари, екрани, під'єднані до велетенської розважальної відео- й аудіотеки. Наразі нічого надто високотехноло-

гічного. Кожен новачок отримав кімнату у «спальному» корпусі; харчувалися всі в головній їдальні, але якщо хтось влаштував у себе вечірку, їжу можна було замовити й у кімнату. Еверард відчув, як внутрішнє напруження помалу відпускає.

Відбувся вітальний бенкет. Страви виявилися звичними, на відміну від безмовних роботів, які їх розвозили. Було і вино, і пиво, не бракувало й цигарок. До їжі, мабуть, щось додали, бо Еверард, як і решта новачків, відчув легку ейфорію. Зрештою він сів за піаніно й узявся награвати бугі-вугі, а з пів десятка людей колошкали повітря какофонією звуків, намагаючись йому підспівувати.

Лише Чарльз Вітком тримався осторонь. Він сидів у кутку й понуро сьорбав вино на самоті. Дард Келм виявив тактовність і не став силувати його до участі в загальних веселощах.

Еверард вирішив, що йому тут сподобається. Дарма що майбутня робота, сама організація та її мета досі залишалися таємницею.

— Подорожі в часі було відкрито в період занепаду Хоритського ересіархату, — розповідав Келм у лекційній аудиторії. — Подробиці ви будете вивчати пізніше, а поки що прошу повірити мені на слово: то була неспокійна доба, коли конкуренція у сфері торгівлі й генетики загострилася до краю і гігантські корпорації зітнулися у запеклій сутичці; вони використовували будь-які засоби, а уряди були лише пішаками в галактичній грі. Відкриття часового ефекту виявилось побічним результатом досліджень, спрямованих на пошуки способів миттєвого транспортування в просторі. Для математичного опису такого переміщення, як може бути відомо декотрим з вас, потрібно застосувати нескінченно перервні функції... подібно як і до подорожей у минуле. Я не буду заглиблюватися в теорію — більше про неї ви дізнаєтеся на лекціях з фізики, — скажу лише, що це пов'язано з концепцією нескінченно значенневих залежностей у $4n$ -вимірному континуумі, де n — це загальна кількість частинок у Всесвіті. Група людей, які здійснили це відкриття, так звана Дев'ятка, звісно, усвідомлювала можливості його застосування. Не лише у комерційній сфері, як-от: у торгівлі, гірничій промисловості та інших галузях, які неважко уявити, — але й військовій справі, наприклад, щоб завдати ворогові нищівного удару. Річ у тому, що час — це змінна, минуле можна змінити...

— У мене запитання! — перервала його Елізабет Грей, дівчина з 1972 року, що у своєму часі була талановитим молодим фізиком.

— Слухаю вас, — ввічливо мовив Келм.

— Мені здається, ви описуєте ситуацію, неможливу з погляду логіки. Зважаючи на те, що ми тут, я припускаю можливість подорожувати в часі, але подія не може одночасно статися і не статися. Це припущення містить внутрішню суперечність.

— Лише в тому разі, якщо послуговуватися класичною логікою, яка підкоряється принципу суперечності, — відказав Келм. — Ось як усе відбувається: припустімо, я вирушив у минуле й завадив вашому батькові зустрітися з вашою матір'ю. Тоді ви ніколи б не народилися. Цей фрагмент загальної історії мав би інакший вигляд; він завжди був би інакший, хоча я пам'ятав би «первісний» стан справ.

— Гаразд, а якщо ви вчините те саме зі своїми батьками? — запитала Елізабет. — Ви перестанете існувати?

— Ні, адже я належатиму до відтинку історії, який передуватиме моему втручанням. Застосуймо цей приклад до вас. Якщо ви повернетесь, припустімо, у 1946 рік і вам вдасться перешкодити шлюбів ваших батьків у 1947-му, то ви існуватимете далі в тому році; ви не зникнете лише тому, що спричинили ці події. Ви не перестанете існувати, навіть якби з'явилися в 1946 році за одну мікросекунду до того, як вистрілити в чоловіка, який став би вашим батьком, якщо б залишився живий.

— Але ж тоді я існувала б... не народившись! — запротестувала дівчина. — Я жила б, мала спогади і... і все решта... хоча їм не було б з чого виникнути.

Келм стеноу плечима.

— То й що з того? Ви стверджуєте, що закон причин, або, точніше кажучи, закон збереження енергії стосується тільки неперервних функцій. Насправді, перервність цілком можлива.

Він розсміявся і оперся руками на кафедру.

— Звісно, є речі, які неможливі, — мовив він. — Приміром, ви не змогли б стати власною матір'ю — лише через закони генетики. Якби ви повернулися в часі й вийшли заміж за свого батька, то ваші діти були б інакші. Жодна дівчинка не була б вами, тому що мала б тільки половину ваших хромосом.

Він прочистив горло й повів далі:

— Одначе не відхиляймося від теми. Подобиці ви дізнаєтеся на інших лекціях, а я даю вам поки лише основи. Отже, Дев'ятка

побачила можливість повернутися в часі й завадити ворогам, випередивши їх або навіть не допустивши їхнього народження. Але тоді прибули данелліанці.

Уперше Келм облишив свій недбалый, напівжартівливий тон: перед новобранцями стояв чоловік, що зіштовхнувся з непізнаним.

— Данелліанці — це частина майбутнього, — тихо промовив він. — Нашого майбутнього, яке настане більш як за мільйон років від мого часу. Людина еволюціонувала у щось... що неможливо описати. Найпевніше, ви ніколи не зустрінете данелліанця. А якщо зустрінете-таки, то будете... шоковані. Вони ні лихі, ні добрі, вони такі далекі від усього, що ми знаємо або відчуваємо, як ми — від тих комахоїдів, що мають стати нашими предками. З таким краще не стикатися лицем до лица. Наші далекі нащадки прагнули лише захистити своє існування. У їхній епосі мандрі в часі відомі віддавна, тож дурість, жадібність і божевілья мали незліченні можливості вирушити в минуле й перевернути історію догори дригом. Данелліанці не збиралися забороняти часові подорожі — адже це була складова тої сукупності причин, що привели до їхньої появи, — але мусили їх упорядкувати. Дев'ятці не дозволили втілити в життя свої плани. А відтак було створено Патруль часу, що мав пильнувати порядок на часових магістралях. Ви працюватимете переважно в межах власних епох, принаймні доти, доки не отримаєте статусу позачасового агента. Загалом ви житимете звичним життям: родина, друзі. Прихована ж його частина забезпечить вас такими бонусами, як гроші, протекція, можливість час від часу проводити відпустку в деяких вельми цікавих місцях, а насамперед — робота, важлива й потрібна. Але ви маєте щомиті бути готовими до виклику. Іноді вам доведеться допомагати мандрівникам у часі, які потрапити в те чи те скрутне становище. Іноді — протидіяти потенційним конкістадорам, політичним, військовим чи економічним загарбникам. А іноді, коли шкоди вже завдано, Патруль працюватиме, щоб звести нанівець її наслідки в пізніших часових періодах і повернути хід історії в потрібному напрямі. Щастя вам усім!

Навчання почалося з фізичного та психологічного вишколу. Доти Еверард навіть не усвідомлював, як неповносправно жив раніше — що тілесно, що духовно: він був наполовину тим, ким міг бути. Спершу довелося важко, але врешті-решт він зміг насолоджуватися цілковито контрольованою силою м'язів, емоція-